

Мохончук С.М.

*кандидат юридичних наук, доцент
Начальник Головного управління юстиції
у Харківській області*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА: ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

В статті аналізуються етапи становлення інституту відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства у міжнародному кримінальному праві. Викладені точки зору на проблему теоретиків права та сучасних вчених.

Ключові слова: відповідальність як категорія кримінального права, злочини проти миру та безпеки людства, міжнародне кримінальне право.

У сучасній науці міжнародного права питання визначення відповідальності за міжнародні злочини є одним із найбільш актуальних. Як кримінально-правова так і міжнародно-правова наука пройшли доволі складний шлях від усвідомлення необхідності юридичного визнання певного негативного суспільного явища в якості протиправного, до роз'яснення змісту правових конструкцій у відповідних правових нормах, які містилися у різноманітних джерелах права.

Діяння, які посягали на безпеку людської спільноти мали місце і в найдавніші часи, і у сучасний період. Однак переконання у можливості і необхідності протидії їм через міжнародно-правові механізми почало формуватися не відразу. Внаслідок еволюції сприйняття і тлумачення норм права щодо протидії злочинам проти миру та безпеки людства, збільшення кількості правил поведінки у цій сфері спочатку у міжнародному, а потім і у міжнародному кримінальному праві, почав формуватися інститут відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства. Зазначимо, що питання, які стосуються відповідальності за злочини проти миру і людяності, розглядалися науковцями у контексті опрацювання проблеми відповідальності держав – з одного боку, і співробітництва держав у боротьбі із міжнародними злочинами – з іншого. Крім того зазначена проблематика так чи інакше стосується вивчення міжнародно-правового регулювання питань юрисдикції [1, с. 209 - 210].

Історіографічний аналіз дозволяє оцінити етапи еволюції інституту кримінальної відповідальності у науковій думці, зробити акцент на найбільш важливих проблемних питаннях, які виникають на цьому науковому шляху, на впливі наукової аргументації на формування системи міжнародної регламентації злочинів проти миру та безпеки людства і відповідальності за їх здійснення.

Ще з часів середньовіччя відомі перші спроби наукового тлумачення і визначення відповідальності за міжнародні злочини.

Так, в середині XVI ст. професор університету в Саламанці Ф. де Вітторіо писав, що війни можуть вестись тільки для виправлення неправого діла. А тому агресори повинні відшкодувати іншій стороні воєнні витрати і заподіяну шкоду. Більше того, він вважав, що у тому випадку, коли „підданий переконаний в несправедливості війни, він може не брати участі в ній, не дивлячись на наказ суверена” [2, с. 3 - 11]. Проект І.Канта 1795 р. передбачав абсолютну заборону агресивних війн і допустимість використання усіх засобів для визначення і покарання відповідальних [3, с. 38 - 47].

Якщо розглянути історіографію становлення інституту відповідальності у науковій думці, то виокремлюються деякі спільні риси, що були характерними для певних періодів: від перших наукових спроб обґрунтування необхідності запровадження відповідальності за міжнародні злочини, здійснення видової класифікації і регламентації відповідальності за окремі з них у міжнародному праві, до розбудови системи персональної відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства у міжнародному кримінальному праві.

Для наукової історіографії зазначеної проблеми характерним є те, що відповідальність за злочини проти миру та безпеки людства довгий час розглядалась виключно з позицій науки міжнародного права, як відповідальність держав за здійснення міжнародно-правових деліктів, і в першу чергу актів агресії або воєнних дій. Як відомо, ще до Нюрнберзького процесу загальноприйнятою у світі була доктрина Бріана-Келлога [4, с. 5 - 8], згідно до якої відповідальність за міжнародні злочини несли тільки держави за здійснення агресії відносно іншої держави.

Ця позиція прослідковується в працях таких вчених XIX - початку XX ст., як О.Ейхельман [5, с. 40 - 45], М.Захаров [6, с. 187 - 264], О.Стоянов [7, с. 673 - 742], та інших теоретиків міжнародного права. Саме ці вчені вводять термін міжнародне кримінальне право, але відповідальність за їх здійснення обмежують пропозицією застосування видачі злочинців на території де скоєно злочини.

Зазначимо, що наукові концепції щодо формування системи норм про відповідальність за міжнародні злочини знаходимо у теоретиків загальної теорії права та кримінального права: І.Бентама [8, с. 67 - 88], Л.Белогриц-Котляревського [9, с. 161 - 168], В.Єсіпова [10, с. 257 - 261], О.Кістяковського [11, с. 47 - 52], С.Познишева [12, с. 133], М.Сергієвського [13, с. 133], В.Спасовича [14, с. 91] та інших.

Особливу увагу звертають на себе напрацювання М.Коркунова, який ще у 1898 р. не тільки порушував питання про відповідальність за злочини міжнародного характеру, але й аналізував з одного боку обсяг каральної влади держави стосовно міжнародних злочинів, а з іншого - простір дії кримінального закону. Зокрема він вважав „незрозумілим анахронізмом” традиційну практику, коли здійснене за кордоном злочинне діяння може

підлягати каральній владі держави тільки при умові, що під час здійснення він підпадав під дію кримінального закону цієї держави. На його думку, теорія міжнародного кримінального права ігнорує той факт, що розвиток міжнародного спілкування приводить до розширення охорони прав, які здійснюються кожною окремою державою, а тому вчений пропонує „змінити обсяг каральної влади держави відносно злочинів, які скоюються за кордоном, простором дії кримінального закону” [15, с. 107 - 108].

Теоретичні дискусії точилися і щодо права на покарання, зокрема видачі міжнародних злочинців. Деякі вчені, зокрема Ф.Ліст, вбачали у видачі злочинців не здійснення каральної влади, а тільки акт судової допомоги іноземній державі [16, с. 334]. Ф.Мартенс наполягав на тому, що видача повинна слідувати за всі діяння, які визнаються злочинними за законами місця, де вони здійснені, тобто „право покарання має тільки та держава, яка знаходиться в певному юридичному відношенні до злочинця або злочину” [17, с. 379].

Більш активно до вивчення проблеми вчені почали звертатися вже з початку ХХ століття, в першу чергу під впливом всплеску злочинів під час Першої світової війни. Вчені того часу були однастайні в думці про те, що саме під час війни скоюються найстрашніші злочини проти людства. Тому „сама можливість війни повинна бути виключена” [18, с. 25].

Ще у 1919 році була створена комісія з науковців-криміналістів з метою вивчення питань відповідальності за військові злочини. Вивчивши безліч фактів здійснення злочинів проти миру та безпеки людства в роки Першої світової війни, науковці прийняли рекомендації, які і в наш час не втратили своєї актуальності, більше того були реалізовані під час проведення Токійського і Нюрнберзького трибуналів : “всі особи, які належать ворогуючим країнам, яку б високу посаду вони не займали, без різниці рангів, включаючи і голів країн, які були винні у порушенні законів і звичаїв війни або законів гуманності, підлягають кримінальному переслідуванню” [19, с. 38]. У висновках комісії вказувалося, що ворогуючі країни повинні визнати юрисдикцію Верховного трибуналу по відношенню до таких осіб, а їх уряди повинні прийняти міри для видачі цих осіб з метою здійснення суду над ними [20, с. 40].

Слід зазначити, що розглядаючи питання відповідальності за скоєння міжнародних правопорушень та співробітництва у протидії їм у ХІХ – на початку ХХ ст. і вчені-правознавці, і практики вказували, що справедливий вердикт по відношенню до злочинців, які скоїли міжнародний злочин, можливий тільки при умові створення міжнародного кримінального суду. Перші спроби наукового обґрунтування необхідності створення міжнародного суду, визначення практичних вимог до розбудови і діяльності знаходимо у теоретика міжнародного права Л. Крамаровського [21, с. 542]. У своїй фундаментальній праці „Про міжнародний суд” вчений пропонував не тільки створення загального і спеціальних міжнародних судів, але й розробку міжнародного кодексу, на засадах якого ці суди будуть функціо-

нувати і які нададуть чітку регламентацію відповідальності за той чи інший злочин або міжнародний делікт.

У 1920 р. уповноважений бельгійського уряду Декан виніс на розгляд утвореної Лігою націй комісії юристів, проект резолюції про утворення вищого суду міжнародної юстиції з кримінальних справ [22, с. 23]. Але проект Декана навіть не стали обговорювати на Раді і Асамблеї Ліги націй. В якості головного аргументу відмови зазначалося, що на той час не існувало ніякого міжнародного кримінального права, яке б було прийняте всіма народами і, що цей проект порушує принцип суверенітету. Але у 1922 році під час конгресу Асоціації міжнародного права в Буенос Айресі вносить пропозицію про створення постійного суду міжнародної кримінальної юстиції і англійський професор Беллот (Hugh N. Bellot). Конгрес прийняв резолюцію про бажаність створення міжнародного кримінального суду і доручив Беллоту розробити його проект до наступного конгресу.

З другої половини ХХст. проблема відповідальності за міжнародні злочини стала однією з найактуальніших і досліджуваних в науці кримінального права. Друга світова війна яскраво показала не тільки необхідність встановлення і розвитку норм, які б забезпечували мир і безпеку людства, але й посилення наукових досліджень злочинів проти миру та безпеки людства, їх детальної класифікації та розмежування з загальноправовими злочинами. В усіх першоджерелах підкреслюється унікальність і значущість Нюрнберзького трибуналу, але не слід забувати, що виваженість і відточеність його рішень, повага й сприйняття міжнародною спільнотою його вироків, базувалися на наукових напрацюваннях кращих правознавців з кримінального та міжнародного права тих часів.

Трибунал підкреслив, що міжнародні злочини вчинюються конкретними людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчинюють такі злочини, можуть бути дотримані норми міжнародного права [23, с. 32]. Вперше була дана класифікація міжнародних злочинів і встановлена персональна кримінальна відповідальність за їх здійснення. Показово, що резолюція Першої Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 р. визнала Статут Нюрнберзького трибуналу підтвердженням цих принципів і запропонувала внести ці принципи в загальну кодифікацію злочинів проти миру і безпеки людства чи в Міжнародний кримінальний кодекс.

Найжахливіші злочини проти миру та людства, вчинені під час Другої світової війни, значно активізували проведення досліджень щодо відповідальності за їх скоєння. У західній науці кримінального права проблемами визначення відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства займалися такі вчені як С.Allen [24, с. 13 - 128], W. Darby [25, с. 64 - 69], Т.Meron [26, с. 28 - 64], А.Nejer [27, с. 11 - 77], М.Robinson [28, с. 22 - 36], та інші. У працях названих науковців, які представляють науку кримінального права Великої Британії, США, Канади, Ізраїлю, Італії та інших країн відстежуються спроби визначення видових ознак злочинів проти миру та безпеки людства, надаються їх об'єктно-суб'єктні характеристики і осо-

бливості у порівнянні з злочинами, покарання за які передбачені у національному кримінальному законодавстві. Але головним лейтмотивом досліджень є теза про шляхи створення системи міжнародної протидії цим злочинам і неминучість відповідальності і караності за їх скоєння. Науковий інтерес викликають і пропозиції щодо запровадження відповідальності за окремі види злочинів, зокрема геноцид, екоцид, злочини проти миру тощо.

Подібні аналітичні напрацювання знаходимо і у радянських дослідників – М.С.Алексєєва [29, с. 234], І.І.Карпец [30, с. 332], І.І.Лукашука [31, с. 432], Ю.В.Ніколаєва [32, с. 334], Ю.О.Решетова [33, с. 328], А.Н. Трайніна [34, с. 299] та ін.

Аналіз наукової історіографії не буде повним без оцінки дисертаційних досліджень відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства. Слід зазначити, що дана тема викликає значний інтерес науковців.

Визначенню відповідальності як категорії міжнародного права присвячені дослідження В.М.Русиної [35, с. 18] та І.О.Толстої [36, с. 19]. Проблеми відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства представлені у дисертаційних дослідженнях В.В.Каболова [37, с. 20], злочини проти людяності були предметом дослідження у дисертації А.А. Мавєвської [38, с. 182]. Тенденції становлення інституту кримінальної відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства розглядала А.Р. Каюмова [39, с. 44].

Важливі і різноманітні аспекти міжнародного кримінального права і боротьби з міжнародними злочинами розглядали у своїх працях українські вчені-міжнародники - В.П. Базов [40, с. 172], С.М. Вихрист [41, с. 500 - 503], Н.В. Дрьоміна [42, с. 240], О.В. Касинюк [43, с. 223], Н.А. Зелінська [44, с. 398], В.П. Пилипенко [45, с. 190], Т.Л. Сироїд [46, с. 162].

Низка дисертаційних досліджень присвячена аналізу відповідальності за окремі види злочинів проти миру та безпеки людства: найманство, екоцид, геноцид. Одним з найактуальніших, якщо судити за кількістю, є дослідження відповідальності за воєнні злочини, при чому не тільки у вітчизняній науці, але й серед західних науковців. Серед таких фундаментальних досліджень є монографія Л.Гріна [47, с. 374], що вийшла друком у Нью-Йорку у 1993р. і професора Кембріджського університету К.Холстера [48, с. 379], присвячена висвітленню напрямів забезпечення міжнародного порядку у період збройних конфліктів. Значне місце, на думку автора, займає інститут кримінальної відповідальності за порушення законів і звичаїв війни. Підтримує колегу по університету і професор Д.Уелч, монографія якого „Справедливість і генезис війни” [49, с. 258] науково обґрунтовує необхідність міжнародної системи протидії воєнним злочинам і відповідальності за їх здійснення.

Таким чином, аналіз наукової історіографії становлення інституту відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства дає підставити стверджувати, що проблема ця залишається однією з найбільш актуальних у міжнародному кримінальному праві. Загальним принципами, які визна-

ються як на рівні науки кримінального права, так і на рівні міжнародної (конвенціональної) регламентації є:

- визнання з позицій міжнародного права виключно індивідуальної кримінальної відповідальності фізичних осіб;
- особи, що здійснювали злочин, виконуючи накази своїх урядів або керівництва, не звільнюються від кримінальної відповідальності;
- офіційний статус особи (керівника держави або уряду) не може бути засадою для звільнення від кримінального покарання.

Постійний розвиток міжнародного права сприяє формуванню нових принципів і норм, а також цілей правової системи, які не були відомі в минулому. До таких нових явищ в праві відноситься формування системи норм про відповідальність за міжнародні злочини, і зокрема злочини проти миру і безпеки людства. У процесі розвитку відносин держав у цій сфері удосконалюються правові конструкції норм про відповідальність за порушення відповідних норм, їх тлумачення, еволюціонує видова класифікація діянь, що посягають на охоронювані міжнародним і національним правом інтереси у відповідній сфері. А наука кримінального права та міжнародно-правова наука, не залишаються осторонь і сприяють вказаному процесу. Не можна не погодитися з В.Ф.Цепелевим, який зазначав, що „тенденції розвитку міжнародного кримінального права такі, що в результаті зближення і взаємопроникнення міжнародної і внутрішньодержавної (національної) систем права, міжнародне кримінальне право дедалі більше рухається до оформлення в якості самостійної синтезованої галузі права, яка знаходиться на стику цих двох систем” [50, с. 72] і наданий нами аналіз наукової історіографії підтверджує цю тезу.

Література:

1. Міжнародне право. Навчальний посібник/ За ред.. М.В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С.209-210.
2. The Reflections in Moral Theology of the Very Celebrated Spanish Theologian. Franciscus de Vittoria //The classics of International Law.– 4-th principal question. Proposition III.– Washington, 1917. –Р. III – XI.
3. Kant I. Zum Ewigen Friden – Ein philosophischer Entwurf./I.Cant. - Stuttgart, 1953.- P.38 – 47.
4. Договор об отказе от войны в качестве орудия национальной политики от 27 августа 1927г. //Сб.действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами.- Вып.V. - М.:Юргиз.,1930. – С.5 – 8.
5. Эйхельман О. Заметки из лекций по международному праву /О.Эйхельман.- К.:тип.В.И.Завадского, 1888.- С.40 - 45
6. Захаров Н.А. Курс Общего международного права /Н.А.Захаров - Петроград: Тип. Д.П.Вейсбрута, 1917. – С. 187 – 264.
7. Стоянов А.Н.Очерки истории и догматики международного права: Лекции читанные в 1873/74 году в Харьковском университете /А.Н.Стоянов –Х.: Универ. тип., 1875. С.673 –742.

8. Бентам И. Избранные произведения. Т.1. Введение в основания нравственности и законодательства. Основные начала уголовного кодекса /И.Бентам; по англ. пер. А.Н.Пыпина и А.Н.Неведомского с предисл. Ю.Г.Жуковского. –СПб.: типо-лит. Н.Тиблена, 1867.– С.67 – 88.
9. Белогриц-Котляревский Л.С. Учебник русского уголовного права: Общая и особенная части / Л.С. Белогриц-Котляревский.- Киев–СПб–Харьков: Типо-лит. И.И.Чоколова, 1903.- С.161 – 168.
10. Есипов В.В. Очерк русского уголовного права: Часть общая /В.В.Есипов.- М.:Изд.магазина «Правоведение», 1904.- С.257 – 261.
11. Кистяковский А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права. Т.1.: (Общая часть) / А.Ф. Кистяковский – К.:Изд. Ф.А.Иогансона, 1875. – С. 47 – 52.
12. Познышев С.В. Учебник уголовного права. Общая часть / С.В. Познышев . – М.:изд-во Наркомюста,1923.– С. 133.
13. Сергиевский Н.Д. Русское уголовное право. Часть Общая: Пособие к лекциям / Н.Д. Сергиевский.– СПб: Тип.М.М.Стасюлевича,1908. – С. 56.
14. Спасович В.Д. Учебник уголовного права. Т. 1. / В.Д. Спасович. – СПб.: тип.О.Огрязко, 1863. – С. 91.
15. Коркунов Н.М. Опыт конструкции международного уголовного права //Журнал гражданского и уголовного права .- СПб. – 1889.- кн. 1.- С.107. – С.106 – 142.
16. Лист Ф. Учебник уголовного права. Общая часть / Ф. Лист; разрешенный автором пер. с 12-го перераб. изд. Ф.Ильяшевича ; с предисл. автора и проф. Моск. ун-та М.В. Духовского.- М.: тов.тип. А.И.Мамонтова, 1903.- С.334.
17. Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов. /Ф.Ф.Мартенс.- т.2. – СПб.:тип.А.Бенке, 1896.- С.379
18. Wright G. The role of International Law in the Elimination of War / G. Wright . -Manchester, 1961, P.25; Marbury T. Development of the League of Nations Idea. 2. vols. N.Y. 1932.
19. History of the United Nations: War Crimes Commission and the Development of the Laws of War.- London.- 1948.- p.38
20. Ibid, P.40
21. Крамаровский Л.О международном суде /Л.Крамаровский- М.:Тип.Т.Малянского, 1881.- 542 с.
22. Трайнин А.Н. Уголовная интервенция /А.Н.Трайнин; Институт уголовной политики при прокуратуре СССР и НКЮ РСФСР.– М.:ОГИЗ,1935.–С.23
23. Нюрнбергский процесс и современность / Под ред. Пустогарова В.В. – М.:Наука,1986. – С.32.
24. Allen C. Law in the making / C.Allen. - Oxford, 1958.- P.13 -128
25. Darby W. International Tribunals / W. Darby. - London, 1904. – P.18, 64 – 69.

26. Meron T. War Crimes Law Comes of Age: Essays / T. Meron. – Oxford, 1998. – P. 28 – 64.
27. Nejer A. War Crimes: Brutality Genocide Terror and the Struggle for justice / A. Nejer. – London, 1998. – P. 11 – 77.
28. Robinson M. Genocide War Crimes and Crimes against Humanity / M. Robinson. – London, 1999. – P. 22 – 36.
29. Алексеев Н.С. Ответственность нацистских преступников / Н.С. Алексеев. – М.: Межд. отношения, 1968. – 234с.
30. Карпец И.И. Преступления международного характера. – М.: Межд. отношения., 1979. – 332с.
31. Лукашук И.И. Международное уголовное право / И.И. Лукашук, А.В. Наумов - М Межд. отношения, 1979. – 432с.
32. Николаев Ю.В. Ответственность нацистских преступников / Ю.В. Николаев – М.: Наука, 1968. – 334с.
33. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю.А. Решетов – М.: Межд. отношения, 1983. – 328с.
34. Трайнин А.Н. Защита мира и борьба с преступлениями против человечества / А.Н. Трайнин. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 299с.
35. Русинова В.Н. Нарушения международного гуманитарного права: индивидуальная уголовная ответственность и судебное преследование: автореферат дис. ...канд. юрид. наук. / В.Н. Русинова: – М.: Ин-т гос-ва и права РАН, 2005. – 18с.
36. Толстова И.А. Ответственность государств и применение контрмер в современном международном праве: автореф. дис. ...канд. юрид. наук / И.А. Толстова - Казань: Казанск. гос. ун-т им. В.И. Ульянова -Ленина, 2005. – 19с.
37. Каболов В.В. Преступления против мира и безопасности человечества: автореферат дис. ...канд. юрид. наук / В.В. Каболов. – Ростов на-Дону: Юрид. ин-т МВД РФ, 2002. – 20с.
38. Масвська А.А. Злочини проти людяності: міжнародно-правовий аспект: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2002. – 182 с.
39. Каюмова А.Р. Международное уголовное право (становление и современные тенденции развития): автореферат дис. ...канд. юрид. наук / А.Р. Каюмова. - Казань: 2003. - 44с.
40. Міжнародне гуманітарне право [Текст] : навч. посібник / В. П. Базов [и др.] ; ред. В. П. Базов. - К. : Варта, 2000. - 172 с.
41. Вихрист С.М. Імунітет та застосування юрисдикції в міжнародному кримінальному праві // Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Вип. 11. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 500 – 503.
42. Вихрист С.М. Принципи кримінально-правової юрисдикції у міжнародному праві // Вісн. Ун-ту внутр. справ. – 1999. – № 9. – С. 175 – 181.

43. Дрьоміна Наталія Вікторівна. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2006. – 240 с.
44. Касинюк О.В. Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 /; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2004. - 223 с.
45. Зелинская Н. А. Политические преступления в системе международной преступности [Текст] / Н. А. Зелинская. - О. : Фенікс, 2003. - 398 с.
46. Пилипенко В.П. Міжнародний Кримінальний Суд за Римським Договором 1998 року [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Л., 2005. - 190 с.
47. Сироїд Т.Л. Захист жертв злочинів у міжнародному праві: Дис. ... к-да юр. наук. – Х., 2000. – 162 с.
48. 47) Green L.C. The Contemporary Law of Armed Conflict / L.C. Green.– Manchester, New York: Manchester University Press, 1993.-374 p.
49. Holster K.J. Peace and War: armed Conflicts and International Order : 1648-1989 / K.J. Holster - Cambridge: Cambridge University Press, 1991.- 379 p.
50. Welch D.A. Justice and Genesis of War / D.A. Welch -Cambridge University Press, 1994.-258p.
51. Цепелев В.Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью.- М., 2001.- С.72

Мохончук С.М. Уголовная ответственность за преступления против человечества: исследование научной историографии.

В статье анализируются этапы становления института ответственности за преступления против мира и безопасности человечества в международном уголовном праве. Представлены точки зрения на проблему теоретиков права и современных ученых.

Ключевые слова: ответственность как категория уголовного права, преступления против мира и безопасности человечества, международное уголовное право.

Mohonchuk S.M. The criminal responsibility for crimes against mankind: research of the scientific historiography.

In the article the stages of development of the responsibility institute for crimes against peace and security of mankind in international criminal law have been analyzed. The points of view of the theorists of law and modern scholars on this problem have been represented.

Key words: responsibility as a criminal law category, crimes against peace and security of mankind; international criminal law.